

SOBOTNA PRILOGA

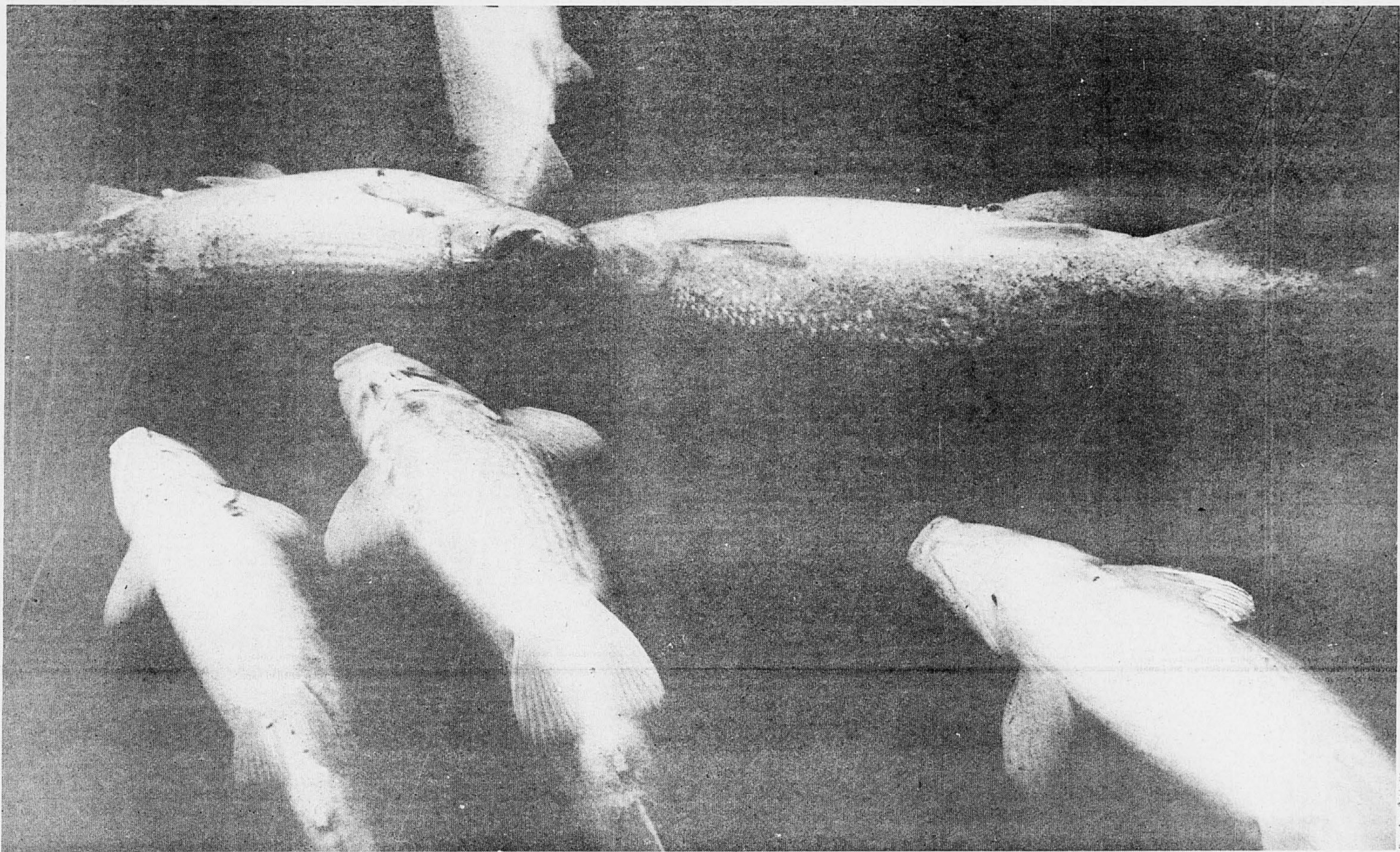

Foto: Jovo Zlatarič

Z zeleno čez bele ribje trebuhe

P

red tremi leti je iz praslovanskih širjav v Jugoslavijo pripotoval radioaktivni oblak in poleg sevanja prinesel tudi nekaj dobrega: najbrž je odločilno prispeval k temu, da je naša država, sicer revna kot cerkvena miš, začasno opustila visokotelečne jedrske načrte. Černobil je bil v tem pogledu za nas majhen strežni tvenišok.

Zdaj je zabrtobalo Dravsko polje, neuvožen, lasten ekološki zvarok, made in Slovenija. Zanj ni kriv brežnjevizem, ampak izem, ki mu lahko pridamo lepe in znane slovenske in jugoslovanske priimke. Ali bo Dravsko polje delovalo podobno kot černobilski oblak? Ali pa bo samo potrdilo občutek tukaj živečih ljudi, da pod temi blagimi griči, pod temi zelenimi dolinami in veselimis ravninami nekaj klokota, brbota, se pretaka, se veže z novimi nevarnimi valencami, da je to le varljivo lepa, tanka skorja, pod katero je vse zastrupljeno – bodo pesticidi v dravski podtalnici samo potrdili ta občutek in nič več? Bodo lahko strokovnjaki samo še bolj prepričljivo govorili, da vsi ekološki sistemi v Sloveniji še naprej propadajo – in bo ostalo pri tem govorjenju?

Občutki in podatki, kolikor jih pač je (niti do faze popolnega pregleda še nismo prišli!) govorijo, da je Slovenija brezupno zasvinjana. In nič ne kaže, da se kaj radikalno premika na bolje.

Drugače doslej tudi ni moglo biti. Tudi Slovenija je del tisteg neveseliga sveta ljudi blelih obrazov in belih ribjih trebušov na površju umirajočih rek, sveta od Varšave in Prage do Moskve in Bukarešte, ki se je zakoval v politično-ekonomske mehazime, nespособne za vitalen, recimo zahodnoevropski razvoj. Tudi države v tem drugem, bolj veselim delu celine so šle skozi barbarsko obdobje puščavjenja narave in jo zdelujejo še zdaj. Vendar manj. Očitno so opremljene z bolj občutljivimi in prilagodljivimi političnimi in gospodarskimi mehanizmi; razdejano okolje je tam kmalu postalo politikum in se nato zavrtelo skozi kroge družbenega odločanja; iz javnosti v politiko in od tam v gospodarstvo. Ekonomija se je začela spreminjati v okolju bolj prijazno in bilo je tudi dovolj močna, da je lahko družba začela zdraviti najhujše ekološke rane iz časa popolnega barbarstva.

Realsocializmi različnih meridianov teh prilagoditvenih sposobnosti nimajo ali pa znatno manj. In ker je v tekmi nekako treba ostati, so se branili, kakor so se znali: z zažiranjem v najbolj osnovno lastno substanco – v naravo in svoja prebivalstva. Od tod ljudje blelih obrazov in beli ribji trebuhi. Ljudje in reke niso imeli svojih ljubjev.

In če je Slovenija zdaj ekološko degradirana visoko nad svojo doseženo razvojno stopnjo, je pač zaradi nesrečne kombinacije svoje objektivno velike ekološke ranljivosti, spajane z realsocialističnim tipom razvoja, zdravemu okolju a priori sovražnim.

Iz prve faze barbarstva smo se prebili: ekoloških problemov se zavedamo in jih priznavamo, zeleni niso več na črnih listah – kaj korenito dobrega za svoje okolje pa kljub vsej nujnosti ne moremo storiti, kajti ta družba je od zadnjega proletarca do prvega direktorja in politika še vedno ujeta v stare mreže nemoči, revščine in inercije prevzetega in nato intimo privojenega razvojnega modela. Iz te dihotomije vedenja in nemoči raste nova vrsta frustriranosti in tesnobe.

Ali torej tej deli res dokočno in brezprizivno klenka ekološki navček?

Stanje je morasto, a v njem je tudi nekaj upanja. Brez pretiranega politiziranja je mogoče reči, da je aktualna velika politična bitka za Jugoslavijo tudi usodna ekološka problematika. Zlom nakazane demokratične, reformne variante ne more prinesiti drugega kot novo zažiranje ljudi in narave, politika potem ne bo sposobna slišati, vsrkati in pozitivno predelati realnih problemov (okolje pa je med dvema najbolj realnem), gospodarstvo se ne bo moglo prenoviti in »ekologizirati«. Če smo prvo veliko priložnost za družbeno preobrazbo na prelomu 60. in 70. let zamudili in je po zadržju liberalizacije dolgo, mračno obdobje ideološkega onesnaženja s svojimi utopijami in prevarami neizbežno prineslo tudi veliko onesnaženje zraka, vode in zemlje, je tokratna priložnost še večja, kajti napovedujoče se družbene spremembe so neprimerno globlje kot pred 20 leti, škoda, če bo zamujena tudi nova priložnost, pa toliko usodnejša, kajti ekološki problemi so se v tem stran vrženem času nepojmljivo zaostri. Skratka,

usoda našega okolja je dramatično tesno povezana z »evropeizacijo« naše družbe in zato ni nič bolj naravno kot to, da zeleni skrb za okolje tako tesno povezujejo s politično normalizacijo, z odpravo realsocializma. Ali z aktualnim političnim besednjakom: »antibirokratska revolucija« je smrtni sovražnik tudi za okolje.

Politični trenutek za okolje pa postaja tačas v Sloveniji izrazito ugodnejši in zdi se, da bo mogoče v njem nekatere ekološko in razvojno pomembne stvari izsiliti ali pa preprečiti (npr. načrtovano trboveljsko veletermoelektrarno, za nekatere tako kot Kidričevo in Jesenice značilen realsocialistični gospodarski monstrum). To ugodno politično klimo povzročajo po eni strani vedno bolj očitna ekološka kriza, po drugi pa se v tem že kažejo prvi blagodejni učinki večje demokracije. Zeleno je trenutno politično modna barva.

Nihče ne ve, kakšne bodo v resnici volitve prihodnje pomlad, toda že sam njihov obet deluje in potihem vsi računajo, da utegnejo biti celo »prave« ali vsaj blizu pravdnosti. In ekologija je v tej klimi očitno tema – to je čutili, to je v zraku, pa čeprav onesnaženem – s katero bo mogoče pridobivati volilne glasove. Tako je vse, kar je političnega, nenaodoma ozelenelo; o okolju govorijo Kučan in Rupel, Zizek in Sinigoi. Spremembe so prav osupljive: kdo bi si lahko npr. še pred nekaj kratkimi leti, ko je izvršni svet pogrmelval o ideološki sumljivosti zelenih, mislil, da bo še čisto sveže sporočilo slovenskega partijskega predsedstva dopustilo možnost javne razprave o prekinitvi »jedskega ciklusa« v Sloveniji, o zaprtju krške nuklearke torej, o slovenski varianti Zwentendorfa.

Zeleno je potemtakem šik in čeprav je v tem veliko ekološkega koketiranja, lahko to spogledovanje okolju samo koristi. Zelene, zdaj že politično organizirano, mučijo kot vso alternativno številne otroške bolezni (akademizem, nepoznavanje delovanja državnih mehanizmov, delna »pastoralnost« itd.), vendar imajo pred drugo staro in novo politiko veliko prednost: so organsko, iz dramatične krize okolja porojeno gibanje, ki mu gre v oči

javnosti ne za oblast, za osebne prestizke itd., ampak za stvar. Ta prednost in zdelanost okolja delata zelene v predvolilnem času za pomembno politično silo in od njihove modrosti in politične spretnosti – zelo jo bodo potrebovali – bo odvisno, kako bodo znali ta novi položaj izkoristiti zase in za okolje, se pravi v korist vseh. Če bo javnost na volitvah glasovala s pozicije »vsi so enaki, politika je cipa«, lahko zeleni sami na sebi postanejo resna politična sila, v vsakem primeru pa bodo v koalicijskih igrarh igrali vlogo jezika na tehnični; s svojo podporo ali nesimpatije in glasove volilnega telesa. Zeleni se morata te svoje potencialne moči (in odgovornosti) še ne zavedajo povsem, toda okolje je z njimi naposled dobilo svoj organiziran in priznan lobi, ki ga je tako dolgo pogrešalo.

Če je torej dejansko ekološko stanje pri nas mračno, pa se osnovne politične predpostavke za njegovo postopno sanacijo izboljšujejo. Pri tem si seveda ni treba delati iluzij, da se bo popravilo naglo, tudi če bo v parlamentu sedela močna zelena posadka. Slovenija je ekološko preveč opustošena, gospodarstvo se lahko prenovi samo počasi in z družbeno normalizacijo se bodo pojavile celo nove nevarnosti (npr. neizbirčno krpanje narave neprimerno dražje od pravočasne preventive. Ekološki izdatki so torej dolgoročno in z narodnogospodarskega vidika izrazito rentabilne stroške. Da bi lahko tako gledanje vzeli za svoje, se morata najprej normalizirati, sprejeti v svoj barvni spekter namesto nekdanje rdeče monotonije tudi zeleno, rožnato in navsezadnje tudi črno barvo. Zdaj smo na pol poti tega procesa. Če bomo omahnili nazaj,

Toda druge izbire preprosto ni. Razvite družbe so že zdavnaj doumele, da je uničeno okolje bistven gospodarski omejitveni faktor in da je gasilsko, naknadno krpanje narave neprimerno dražje od pravočasne preventive. Ekološki izdatki so torej dolgoročno in z narodnogospodarskega vidika izrazito rentabilne stroške. Da bi lahko tako gledanje vzeli za svoje, se morata najprej normalizirati, sprejeti v svoj barvni spekter namesto nekdanje rdeče monotonije tudi zeleno, rožnato in navsezadnje tudi črno barvo. Zdaj smo na pol poti tega procesa. Če bomo omahnili nazaj,

so blede obrazi in beli ribji trebuhi naša neizbežna usoda.

Toda ekološki čas neustmiljeno pritiska in zahteva takojšnje, tudi zasilne ukrepe. Materialne možnosti zanje vendarle so, kljub sedanjim revščini in stiski. Rezerve so v znanih virih: neracionalni družbeni organiziranosti (koliko ljudi je samo v sivoških, slojevskih in podobnih strukturah, medtem ko se v vsej republiški upravni konici ukvarja z ekologijo samo kak ducaat ljudi, v bavarskem ministruvom? Zakaj je lahko, recimo, ihanska prasiška farma, za njo pa še druge, naglo ublažila svoje prasičerije, takoj ko so ji prvič resno zagrozili? Za podjetja je ekološka nebržnost do neke mere naravna, za politiko je neoprostljiva; z njo na vesti se ne more ne navznoter ne navzven verodostojno predstavljati kot varuh nacionalnih interesov. Kaj pa boš varoval, če se okolje spremeni v pustino?

Gospodarstvo potrebuje za svojo »ekologizacijo« spodbude in kazni, politika pluralizacijo in javni nadzor, ljudje pa bodo, mislimo, sprejeli potrebne »obremenitve« v korist okolja brez večjega odpora. Kajti ljudi je strah. Strah jih je domačega potoka, strah jih je vode iz pipe in lastnega vodnjaka, strah jih je gozdov in strah jih je, da gozdov ne bo več, bojijo se piščanca iz PP na nedeljski mizi in izolacijskega materiala, ki jih bo grel pozimi. Strah jih je, kaj bo prišlo za Dravskim poljem. Tudi zaradi tega je okolje postalo zanje vrednota. Zanj so pripravljani plačati, čeprav so ubožni. Domači potok in gozd in dom pa imajo radi. Kam drugam niti nimajo iti. V Philadelphio večinoma nočejo, ne zaradi starih vizij, ne zaradi Srbov, ne zaradi slepote lastnih politikov.

Janko Lorenci

TEMA TEDNA: MEDNACIONALNI ODNOSI

JUGOSLAVIJA IN NJENI SLONI V TRGOVINI S PORCELANOM

V tistih dneh, ko je Mladina objavila znameniti zemljevid »Severozahodne Jugoslavije«, marsikdo ni bil pripravljen docela izključiti možnosti, da bo Jugoslavija nekoč res odpadla na dva dela. Danes se zdi ta opcija, ki seveda ni bila realna, a je bila zato vsaj »jasna«, »pregledna«, še manj verjetna, vendar pa so tudi razmere v državi še bolj konfuзне.

O dveh je ponavljati, da je Jugoslavija v borih nekaj letih doživela navdne »razgiban« notranjepolitični razvoj, vendar je očitno le treba spomniti na nekaj preteklih faz, ki so ključne za razumevanje sedanjih razmer. Vse skupaj se začelo sredi osemdesetih let, ko je postalo jasno, da države ne bo mogoče izvleči iz krize z nekaj ekonomističnimi trikovi, ampak bo, kot je ugotovil tedanji vrh, treba reformirati tudi politični sistem, vključno partijo. Najbolj podjetni so bili tedaj Slovenci, ki so s »slovensko pomladjo« odprli vrata dokaj svežim sapam v jugoslovanski politični prostor. Srbija, ki je zaradi Kosova potrebovala močno centralno oblast in strogo partijsko disciplino, je dokaj nervozno reagirala na te »liberalne« pobude, potem pa takoj krenila v ofenzivo proti ustavi iz leta 1974, ki naj bi bila nagrobni kamen srbski državnosti. Odkriti spopad dveh vsaj približno izraženih pogledov je bil tako rekoč poziv na vsesplošno »glasnost« in tako so partijski plenumi nekaj časa vse bolj spominjali na živinske sejme. Toda hitro so se začele stvari polarizirati: Ljubljani je precej »sramežljivo« sledil Zagreb, pa tudi vse več bosenskih politikov, ki so preživeli katarze Agrokomercia in podobnih afer, je bilo pripravljeno glasovati za »severozahodno inacio«; v Beogradu se je dokončno utrdil Slobodan Milošević, ki je v svoje kosovopoljsko vojsko zbral se pristaše iz zavzetih federalnih enot, nekako »rezervo« pa je imel tudi Makedonija.

Toda te vmesne faze, ki se je zdela še najbliže udejanjenju znamenitega sporazuma »fifty-fifty«, je bilo razmeroma hitro konec. Milošević je kmalu pokazal, da hoče veliko več kot biti kolovodja »jugovzhodne Jugoslavije«, pa tudi v svojem taboru (Črna gora, Makedonija) se je začel soočati z »neposlušnostjo« ali vsaj z »nekoliko drugačnimi« pogledi. Onstran fronte črte pa se je tudi začelo dogajati marsikaj zanimivega: novo bosensko vodstvo se je po vseh »notranjih viharjih« spet vrnilo k ortodoksnim recepturam svojega notranjega »realjugoslavnstva«; Slovenija je sicer ostala neporažena v večletnih narejih Miloševićevih pasdarinov, vendar je tudi obstala na pol poti, ne vedoč, kako naprej; Hrvaška je, kot piše zagrebški tisk, »dolge močljaje«, zdaj pa se vsem na očem hitro spreminja v aktivnega vspornika tiste politike, ki jo uteljuje sedanjí srbski vrh.

Tajna »meddržavna« diplomacija

Če se je še pred nekaj meseci zdelo, da se utegne jugoslovanska konfliktna situacija razrešiti na relaciji Beograd-Ljubljana, je zdaj verjetno povsem jasno, da je tu Milošević naredil morda celo usodno napako. Namesto da bi najprej tako ali drugače spravil na kolen slovensko politično elito in tako osamil še sicer precej negotovo hrvaško vodstvo, je prek Knina, časopisja in nasploh zanetil frontalno vojno tudi s Hrvaško, to pa seveda sedanji balkanski pretep v krčmi (Krljeva) postavlja v povsem novo luč. Na srečo hrvaška politika ta trenutek še ne odgovarja s streljanjem, vendar marsikaj govori, da se kaj kmalu utegne zgoditi, da bodo politiki, ki vztrajajo pri iskanju »jugoslovanske sinteze«, morali svoje položaje pod pritiskom javnosti prepustiti boj »avteničnim narodobraniteljem«.

Priznati je treba, da temperatura hitro raste, pri čemer tudi »živahna notranja diplomacija« (bilateralni sestanki republiških vodstev) bolj škodi kot koristi. Na prvi pogled je sicer prav, da republiški funkcionarji na ta način »soočajo stališča«, vendar so se ti dvostranski sestanki sprevrgli v verižno reakcijo medsebojnega nezaupanja, še zlasti ker jih doslej ni bilo na glavni politični osi Beograd-Zagreb-Ljubljana. Ta dvostranska srečanja pravoma potekajo za zaprtimi vrati, in navzlic uradnim sporočilom za javnost, je ljudem doslej uspelo razbrati, da gre za politično mešetarjenje, pri čemer pogosto močnejši partner nastopi tudi z »močnejšimi argumenti« (pritiski, izsiljevanji itd.). To naj bi doslej najbolj prišlo do izraza na sestanku med srbskim in makedonskim vodstvom, o katerem se malo oziroma skoraj nič ne ve, čeprav je vsem jasno, kateri problemi pretežno obremenjujejo srbsko-makedonske odnose.

Doslej so objavili le nekakšen »zapisnik« s srečanja med srbsko in bosenskohercegovaško delegacijo, na katerem so, kot je objavilo dnevno časopisje, ocenili, da takšna srečanja »pripomorejo k boljšemu razumevanju, demokratičnemu razreševanju odprtih vprašanj in tolerantnemu presežanju razlik«. Daljša zabeležka s tega srečanja (v kateri pa gotovo ni najbolj zanimivih »podrobnosti«) je zanimiva predvsem zavoljo zagotovila srbske delegacije, da nimajo nobenih etnocentričnih in paternalističnih težej do BiH. Sovogovorniki iz BiH pa so srbskim prvakom kaj prinesli na krožnik, da se v srbskih javnih obličjih odpira vprašanje ogroženosti Srbov v Bosni in Hercegovini, na kar srbsko vodstvo ne reagira. Značilne so tudi ne ravno stroge »lekcije«, ki jih je očitno srbsko zastopstvo skušalo dati bosenskemu, recimo v zvezi z izjavami nekaterih bosenskih funkcionarjev o Kosovu, hkrati pa tudi »čvrsto stališče«

Temperatura hitro raste, pri čemer tudi »živahna notranja diplomacija« (bilateralni sestanki republiških vodstev) bolj škodi kot koristi. Na prvi pogled je sicer prav, da republiški funkcionarji na ta način »soočajo stališča«, vendar so se ti dvostranski sestanki sprevrgli v verižno reakcijo medsebojnega nezaupanja, še zlasti ker jih doslej ni bilo na glavni politični osi Beograd-Zagreb-Ljubljana. Kaže, da gre za politično mešetarjenje, pri čemer pogosto močnejši partner nastopi tudi z »močnejšimi argumenti«.

Tudi v Črni gori, za katero se je nekaj časa zdelo, da je doživela srečo dokončne vrnitve v »očetovo naročje«, ni več vse tako idilično kot v trenutkih katarze, ko se je »zgodilo ljudstvo«. Sedanji črnogorski partijski prvak Momir Bulatović kaže – če ne drugega – vsaj znake »mladostne nepredvidljivosti«, tako da se srbska politika še zdaleč ne more dolgo-ročno opreti na sedanjo kadrovska garnituro. Poleg tega je treba računati s skorajšnjo reakcijo črnogorskega nacionalnega ponosa (črnogorska etnogeneza), ki se gotovo ne bo zadovoljil s komplimenti, da so Črnogorci najboljši predstavniki srbskega naroda. Dolgoročno gledano, Črna gora tudi ne bo mogla ostati brezbrizna ob sedanjem koketiranju Albanije z Italijo, od koder lahko zdaj ta republika dobi le kosti kralja Nikole, ne pa novih posojil – sama pa ostaja privezana na popkovino barske železnice.

»vstajniško« nagrado, ni zaradi tega nič slabši, je lahko videl predvsem to, kar je značilno za celotno Mikelnovo satirično pisanje: da je njegova satira bolj blaga kot jedka, bolj vsesrazumevala kot brezkompromisna, bolj »pluralistična« kot ekskluzivistična. Morda je tudi zato nekoč o sebi dejal, da je le »poldramatik«.

Kot gimnazijca – in študenta komparativistike ter hkrati režije – pa Mikeln je najdemo v Ljubljani. In vsa naslednja leta, ko je novinaril, vodil dve gledališki hiši, urednikoval pri časopisih in na založbi, gospodaril z imenjem pri pisateljskem društvu – prav tako. Razen kadar ga kot »agenta« slovenskega PEN in predsednika njegovega mirovnega odbora, zlasti v zadnjem času, pol ne zanese na tuje, na primer na Dunaj ali na Nižozemsko. Na enem takih mednarodnih srečanj je »aktualistično« dejal, da »vudi delavci na področju umetnosti kaj lahko zapredajo splošnemu ljudskemu občutju, da je naposled le spet zmagala ljudska volja«. In izjava sama na sebi govori ni nekaj najbolj avicentričnega, kar je sploh kdaj povedal ali zapisal Miloš Mikeln, je pa tipična v istem smislu, zaradi katerega je Mikeln predvsem človek, v katerem se z enako vneto srečuje kultura in politika. Toda če ga vprašate, za koga predvsem se ima, za kulturnika ali za politika, reče, da je politik le »občasno« ali še drugače – v prostem času, ki ga na silo vzame svojem pisateljskemu delu. Načelno ima zdaj namreč »zanj več časa, prej, ko je bil še v službi, pa je bil »sobotni pisatelj«.

In »ob sobotah« je najbrž nastajala tudi nje-

gora knjiga o Stalimu, ki sem jo pred leti prebral z zgroženim zanimanjem. Že drugič torej Stalin, njegova mračna biografija in mirak nad zgodovino socializma. Brkati batjaska je Mikeln nedvomno fascinaril, fascinaril seveda kot vseobsegajoči total sredi projekcije, v katero verjame kot človek »svobodnjaškega socialističnega prepričanja«. To pa so že besede, ki jih je Mikeln izrekel o sebi pred kratkim, pred mesecem dni, ko je na republiški seji SZDL lansiral v slovensko politično etipso – gotovo bi se tudi on strinjal, da ne gre za krožnico – Temeljno listino.

Ni seveda mogoče reči, da je prav Mikeln »oče« Temeljne listine, toda pri njenem nastajanju je bil med tistimi, ki so bili najbolj vztrajni (poleg sebe omenja tudi Stresa in Bekeša). »Bili smo prava koalicija kot leta '41, krščanski socialisti, komunisti in kulturni delavci«, pravi Mikeln. Mikeln je bil tudi isti, ki je prvi uporabil besedi Majniška deklaracija, in sicer kot metaforo, namreč, da je – po Cankarjevem domu konec februarja – potrebno izdelati dokument, ki bo »semeljil, kot je bila Majniška deklaracija«. Mikelnu je po eni strani žal, da je prišlo do razдора, do dveh dokumentov (»bila je lepa prilika za koalicijsko reformnih sil«), po drugi strani pa meni, da je Temeljna listina doslej vendarle opravila pomembno nalogo, ker se je z njo pričela diferenciacija znotraj etablirane slovenske politike, v enakem smislu pa je diferenciacija, meni, koristila najbrž tudi opoziciji. »Ko smo se začeli sestajati, je nekaterim iz opozicije šinilo v glavo: kaj sploh delamo tukaj zraven. Če hočemo pri ljudeh in na volitvah kaj dobiti, moramo biti vendar proti! Tako se je začelo.«

ter zelo negotova in vijugasta pot »demokratizacije« in reform, karšeno ubira Madžarska. S tem ko je boljševsko krijo v ZKJ izsililo izredni kongres, je pravzaprav odpra-

»Vodilna srbska politika je začela igrati z novimi kartami. Miloševići »beli ovrtnik« so predvsem začeli s konkretnimi dejanji dokazovati, da federacija ne »funkcionira« več regularno, hkrati pa se je Srbija zavihtela na samo čelo reformatorskih, liberalističnih in celo protiboljševskih zahtev. Milošević skuša domačo in tujo javnost prepričati, da je nad jugoslovanskimi fevdalnimi razprtijami; gre mu za ohranitev Jugoslavije (pomembno za tujino) in za vzpostavitev demokratičnega notranjega režima, kar naj bi šarmiralo omahujoče vazale.«

vilno možnost »racionalnega« razreševanja te alternative. Izredni kongres bo vso hipoteko medrepubliških in mednacionalnih odnosov

Foto: Jurec, Zlatarič

PORTRET TEDNA

Miloš Mikeln

Miloša Mikeln sem prvič srečal, ko sem bil petošolec. Bilo je tužno gledališko gostovanje na podeželju, tako z veliko volje in malo odrskih možnosti; dvorana Prosvetnega društva Partizan pač ni mogla zajeti svoje prvotne kolhozniške narave. Toda celjski gledališčniki so – tako smo bili prepričani vsi, ki smo pridili na kup – opravili svoje delo bleščeče. Spominjam se, da so stari še nekaj dni obnavljali »družbenoekonomsko« vice, ki so jih tisto nedeljo popoldne stišali in tudi videli v Mikelnovi Inventuri 65. To je bilo davnega leta 1967.

Seveda sem ime avtorja ob tem predstavilo (ki je bila moja prva skušnjava o tem, da socializem ni le slovesna maša, ki se bere na slaherni delavnici, ampak tudi ugodna priložnost za hec) pripeljal šele kasneje, vendar, ko sem na »pravem« odru islega teatra gledal Mikelnove Stalinske zdravnike. Kakšno je natanko ozadje dejstva, da so Mikelnu tisti čas tako radi igrali v Celju, ne vem, toda brez intimnih vezi s tem mestom Miloš Mikeln gotovo ni, saj je bil tam rojen pred devetindvajsetimi leti. Po-

tem je nekaj malega živel prav blizu, v Petrovcem, a očitno dovolj dolgo, da se je vanj vsilila skušnja, popisana v knjigi Kako se je moja dolina privadila svobodi. Kdor je gledal Ranjlov film Zivela svoboda, posnet po tem Mikelnovem elaboratu o veselih težavah z novimi časi (čeprav je dobil film prejšnji teden

– tako kot delu opozicije – pričel iti na živce še marsikomu.

Najbrž je tako, da niso potrebne ravno bistre oči zelo zunanjih političnih opazovalcev, da bi Mikeln obveljal za »zmernega reformista«. In dodajmo: zmernega. Če pustimo ob strani njegovo politično satiro (tudi najmojšo, Priročnik za vladanje na srednji usmerjeni stopnji ali kako ruinirati državo), je Mikeln »opozil nase« že leta 1971, ko je na konferenci ZK sprožil odmeven dogodek. Predlagal je namreč, naj se zaključeno poročilo ne sprejme v isti točki, ki govori o »25 poslanceh«. Mikeln je tedaj pripadal, seveda neorganizirani, skupini reformistov, ki je črpala svojo libertarnost iz reforme leta 1965 in je neopazno izginila pod pokrovom 70. let. V novo politično življenje se je Mikeln, kot se marsikdo, prebudil leta 1985, ko je ponovno zrastle občutke, da je »mogoče kaj storiti«, vsekakor pa najprej zaneti v solucijo, ki je kmalu nato dobila določno ime v sintagmi o socializmu in človeškem obrazu.

Kulturno-politična garnitura, ki ji Mikeln pripada, pravzaprav je eden njenih najpomembnejših eksponentov, tvori jedro tistih tradicionalnih humanističnih razumnikov, ki niso socializma nikoli pregledali iz svojih sanj. Moralni temelji tega dela visoke srednje generacije je najdosledneje formuliral Bojan Stih; razumljivo je tedaj, da je Stih v svoji oporoki »pisal« tudi Mikelnu. S to »svobodnjaško« skupino je zračen neozdravljiv optimizem. Kar pogledamo, kaj pravi Mikeln o prihodnji pomladi: vse se bo izčistilo, pisatelji se bodo vrnili k pisanju, otroci pa v sole in gostilne.

Peter Kolšek

